

VI НАУКОВІ ЧИТАННЯ ІМЕНІ АКАДЕМІКА Я.Д.ІСАЄВИЧА

Присвячений 80-літтю від дня народження Ярослава Дмитровича Ісаєвича науковий захід відбувся 9–10 березня 2016 р. у Львові. Організували його Західний науковий центр НАН України, МОН України, Інститут українознавства імені І.Крип'якевича НАНУ, Український католицький університет, Наукове товариство імені Шевченка. Наукові читання проводяться за рішенням вченої ради Інституту українознавства імені І.Крип'якевича НАН України для вшанування пам'яті видатного історика, довголітнього директора інституту, голови Міжнародної асоціації українців та Українського національного комітету істориків академіка НАНУ Я.Ісаєвича (1936–2010 рр.).

Темою чергових наукових читань, які зібрали понад 60 учасників, було книгодрукування й видавнича справа у соціокультурних і державотворчих процесах в Україні. Пленарне засідання відкрив директор Інституту українознавства імені І.Крип'якевича НАН України д-р іст. наук *Микола Литвин*, який у своїй доповіді охарактеризував життєвий шлях академіка, проаналізував основні напрями його наукових зацікавлень. Я.Д.Ісаєвич – яскравий і водночас типовий представник академічної науки, який віддавав перевагу не кабінетній метушні, а пошуку матеріалів в архівах та бібліотеках. Зрештою улюбленим заняттям Ярослава Дмитровича було читання енциклопедій, а відтак їх удосконалення, написання нових статей – як суто інформативних, так і концептуальних. Зокрема в «Енциклопедії середніх віків», що вийшла у французькій, англійській та італійській версіях, перу Я.Д.Ісаєвича належать нариси про Україну, історичні регіони й міста нашої держави. Водночас він – автор сотень статей про постаті, події та явища, уміщених у «Радянській енциклопедії історії України», «Енциклопедії сучасної України», «Енциклопедії історії України», «Українській літературній енциклопедії», «Довіднику з історії України», «Енциклопедії Львова», в енциклопедіях Росії, Польщі, Білорусі. Від березня 1958 р. творчий шлях ученого був пов'язаний з Інститутом суспільних наук АН УРСР (нині – Інститут українознавства імені І.Крип'якевича НАН України), куди його запросив І.П.Крип'якевич. Кандидатську дисертацію «Місто Дрогобич у XV–XVIII ст.» він захистив у Львівському (1961 р.), а докторську «Історія друкарства на Україні та його роль у міжслов'янських культурних зв'язках (XVI – перша половина XVII ст.)» – у Московському університеті (1978 р.), де творча атмосфера була більш розкутою, аніж в УРСР. У 1989 р. загальні збори трудового колективу обрали безпартійного завідувача відділу історико-культурних пам'яток директором багатoproфільного Інституту суспільних наук АН УРСР. Очолював Відділення історії, філософії та права НАН України (1993–1998 рр.), ініціювавши створення в його складі нових інститутів і напрямів дослідження. Брав участь в установчій конференції Міжнародної асоціації українців (Неаполь, 1989 р.), а на II Міжнародному конгресі українців (Львів, 1993 р.) його обрали президентом МАУ. Як голова Національного комітету істориків України (2000 р.) був учасником конгресів історичних наук, зокрема в Монреалі (1995 р.) й Осло (2001 р.). У 1988–1990 рр. львівський історик, на той час заступник голови НТШ, був гостьовим професором відділу славістики та науковим співробітником Українського наукового інституту Гарвардського університету, де регулярно виступав на семінарах, а також навіязав творчі контакти з Омеляном Пріцаком, Ігорем Шевченком, Франком Сисином. Водночас працював над черговими томами «Гарвардської бібліотеки давнього українського мистецтва», зокрема редагував англійський переклад Галицько-Волинського літопису, готував до

друку твори професорів Острозької академії кінця XVI – початку XVII ст. Я.Д.Ісаєвич вирізнявся широтою поглядів, глибоким аналізом причин і наслідків подій та явищ, виваженістю й переконливістю висновків. Він однаково блискуче володів матеріалом раннього середньовіччя, пізньомодерного періоду та сучасності. Але головною проблематикою, якій дослідник присвятив свої основні праці, була історія української культури доби середньовіччя й ранньомодерного часу.

У виступі на пленарному засіданні канд. іст. наук *Віра Фрис* узагальнила студії Я.Д.Ісаєвича про східноєвропейську культуру рукописної та стародрукованої книги, його зацікавлення проблемами бібліографії й інформатики. Своїми спогадами про вчителя, ученого-медієвіста, дослідника історії Волині поділився канд. іст. наук *Володимир Пришляк*. На засіданні було зачитане повідомлення д-ра іст. наук *Юрія Шаповала* про громадсько-політичну й наукову діяльність батька академіка – члена Української Центральної Ради Дмитра Ісаєвича (1889–1973 рр.).

У рамках наукових читань відбувся міждисциплінарний семінар «Граматика «Адельфотес» як історико-культурний феномен», присвячений 425-річчю від дня публікації цього важливого історико-лінгвістичного джерела кінця XVI ст. Із ґрунтовною доповіддю про значення його в контексті гуманістичних студій в Україні кінця XVI – першої половини XVII ст. виступив канд. філос. наук *Іван Паславський*. Канд. іст. наук *Андрій Ясіновський* охарактеризував вплив візантійської граматичної традиції на граматику «Адельфотес». Канд. філол. наук *Світлана Полюга* наголосила на її просвітницькій ролі, охарактеризувавши відповідну термінологію. Дослідник ідей канд. іст. наук *Роман Голик* запропонував розглядати граматику у зв'язку з тогочасною ментальною мапою регіону та світу. Міждисциплінарними спостереженнями під час дискусії поділилися д-р філол. наук *Ярослава Мельник*, кандидати філологічних наук *Уляна Головач*, *Назар Федорак* та *Дарія Сироїд*.

Далі учасники конференції взяли участь у роботі трьох секційних засідань. На першому з них доповідачі розглянули широке коло історико-археологічних проблем, пов'язаних з аналізом культурно-цивілізаційних процесів на українських землях від найдавніших часів до сучасності. Археологічну частину секції відкрив виступ д-ра іст. наук *Миколи Бандрівського* про історичні етноси у Верхньому Подністров'ї на початку доби раннього заліза. Археологічний дискурс на шпальтах україномовної періодики Львова кінця XIX – початку XX ст. проаналізувала канд. іст. наук *Наталія Булик*. Кандидати історичних наук *Андрій Гавінський* та *Володимир Петегирич* оприлюднили результати найновіших досліджень із ранньої історії Потелича (Телича) на Львівщині, розповіли про спільні українсько-польські археологічні видання.

Окремі доповіді стосувалися періоду пізнього середньовіччя, а саме політичних і релігійних процесів у Галицько-Волинській державі. Зокрема канд. іст. наук *Ярослав Книш*, проаналізувавши літописні дані, порушив проблему місця поховання князя Романа Мстиславовича. Д-р іст. наук *Леонтій Войтович* презентував нову розвідку щодо датування коронації Данила Романовича. Канд. іст. наук *Ілля Паршин* представив бачення Русі, її розташування та кліматичні умови у середньовічній байці Дж.Мандевіля. Учасники секції обговорили роль митрополита Ісидора на Ферраро-Флорентійському соборі 1438–1445 рр. (*Мар'ян Хом'як*), проблему церковного підпорядкування Русі Візантії (*Ольга Козачок*), а також формування братств, фальсифікації у середньовічних джерелах. Засідання завершив виступ д-ра іст. наук *Мар'яни Долинської* про урбаноніми ранньомодерного Львова, де представлено нові інтерпретації міської топоніміки.

Учасники другого секційного засідання виголосили доповіді, присвячені національно-політичним та етнокультурним процесам в Україні у XIX–XX ст. Засідання розпочалося виступом канд. іст. наук *Володимира Пашука* про тематичну структуру видань товариства «Просвіта» в 1868–1876 рр. Дослідник встановив зв'язок між тематикою просвітянських публікацій (у першу чергу релігійно-церковна, згодом світська) та заходами із залучення населення до читання. У повідомленні «Видавнича діяльність СВУ» д-р іст. наук *Іван Патер* розповів про періодику Спілки визволення України («Вісник СВУ», «Українські новини», «Ревю України»), охарактеризував її специфіку в Австро-Угорщині, Німеччині та інших країнах. Канд. іст. наук *Феодосій Стеблій* ознайомив присутніх із малознаними розвідками І.П.Крип'якевича про гетьманів Івана Мазепу, Пилипа Орлика, воєнні походи козаків, культуру та побут тогочасного населення.

Канд. іст. наук *Ігор Любчик* представив інтерпретацію збірного образу лемків-русинів у сучасному російському науковому дискурсі, підкресливши, що наукові інституції пострадянської Росії пропагують окремішність лемків, належність їх до так званого русинського простору. Під час дискусії канд. іст. наук *Роман Голик* наголосив на важливості розмежування русинства як самоназви українців та як політичного концепту. Канд. іст. наук *Юрій Зайцев* проаналізував програмні документи підпільних організацій 1956–1991 рр. на предмет поширення в них ідеалів громадянського суспільства. Канд. іст. наук *Олександра Стасюк* охарактеризувала радянську модель парламентаризму з її декларативністю та безальтернативними голосуваннями. Канд. іст. наук *Олександр Луцький* визначив внесок львівських фахівців у 25-томне видання творів Івана Франка.

Магістр історії *Юлія Павлів* проаналізувала видавничу діяльність суспільно-культурних товариств депортованих українців міста Львова, наголосивши на стійкості «канону пригадування». Магістр історії *Павло Артимішин* критично проаналізував публікації сучасної львівської газети «Русский вестник» – одного з найбільших пресових органів російських осередків західних областей України. Доповідач поінформував про періодичність видання, його наклад, ознайомив учасників конференції з основними рубриками часопису та деякими його ідейно-політичними постулатами. Магістр історії *Олексій Попович* показав особливості інтерпретації українського визвольного руху періоду Другої світової війни у шкільних підручниках та посібниках сучасної України (2005–2014 рр.).

На третій культурологічній секції своїми напрацюваннями поділилися історики мови та літературознавці. Канд. філол. наук *Ольга Заневич* охарактеризувала граматики української мови XVI–XIX ст., а канд. філол. наук *Ольга Кровицька* – перекладні словники XVII ст. Канд. філол. наук *Наталія Багнюк* висвітлила історіографію досліджень українських стародруків. Канд. філол. наук *Юрій Осінчук* проаналізував лінгвістичні особливості конституції П.Орлика 1710 р. Канд. філол. наук *Наталія Хобзей* узагальнила перші галицькі діалектні словники.

Літературознавчий процес в Україні XIX–XXI ст. охарактеризували доктори філологічних наук *Микола Ільницький* і *Тимофій Гаврилів*, кандидати філологічних наук *Наталія Ощипок*, *Ольга Белявцева*, *Віктор Мартинюк*, *Данило Ільницький*, *Христина Рутар*. Д-р іст. наук *Петро Шкраб'юк* розповів про взаємини Я.Д.Ісаєвича та його родини з чином св. Василя Великого, зацікавлення дослідника василіанським книговидавництвом.

Учасники заключного пленарного засідання запропонували організаторам наукових читань імені академіка Я.Д.Ісаєвича якнайшвидше впорядкувати архів ученого, видати книгу спогадів про нього.